

2011 - ΕΤΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ὁ μπαρμπα - Ἀλέξανδρος
τῆς Ἑλλάδας
καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας

Ἀφιέρωμα στὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη (δ')

Παπαδιαμάντεια διαμάντια*

ΕΚΑΤΟ χρόνια συμπληρώνονται φέτος ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη καὶ 160 ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ «πρίγκιπα τῶν ἐλλήνων λογογράφων», ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὶς 4 Μαρτίου τοῦ 1851 καὶ πέθανε στὶς 3 Ἰανουαρίου τοῦ 1911. Νὰ πῶς ὁ ἴδιος αὐτοβιογραφεῖται:

«Ἐγεννήθην ἐν Σκιαθῶ, τῇ 4ῃ Μαρτίου 1851. Ἐβγήκα ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸν Σχολεῖον εἰς τῷ 1863, ἀλλὰ μόνον τῷ 1867 ἐστάλην εἰς τὸ Γυμνάσιον Χαλκίδος, ὅπου ἤκουσα τὴν Α καὶ Β τάξιν. Τὴν Γ ἐμαθήτευσά εἰς Πειραιᾶ, εἶτα διέκοψα τὰς σπουδὰς μου καὶ ἔμεινα εἰς τὴν πατρίδα. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1872 ὑπῆγα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος χάριν προσκυνήσεως, ὅπου ἔμεινα ὀλίγους μῆνας. Τῷ 1873 ἦλθα εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφοίτησα εἰς τὴν Δ τοῦ Βαρβακείου. Τῷ 1874 ἐνεγράφην εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν, ὅπου ἤκουα κατ' ἐκλογὴν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικά, κατ' ἰδίαν δὲ ἠσχολούμην εἰς τὰς ξένας γλῶσσας. Μικρὸς ἐξωγράφιζα Ἅγιους, εἶτα ἔγραφα στίχους, καὶ ἐδοκίμαζα νὰ συντάξω κωμωδίας. Τῷ 1868 ἐπεχείρησα νὰ γράψω μυθιστόρημα. Τῷ 1879 ἐδημοσιεύθη “Ἡ Μετανάστις” ἔργον μου εἰς τὸ περιοδικὸν “Σωτήρα”. Τῷ 1882 ἐδημοσιεύθη “Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν” εἰς τὸ “Μὴ χάνεσαι”. Ἀργότερα ἔγραψα περὶ τὰ ἑκατὸν διηγήματα, δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας».

Ἀπὸ τὰ σημαντικώτατα ἀριστουργηματικὰ ἔργα του ἐπιλέγουμε ἐλάχιστα ψήγματα, γιὰ νὰ ἀπολαύσουμε τὴν ἐπικαιρότητα τῆς γραφίδας του, καθὼς ἡ ἀκτινοβολία τῆς κληρονομίας ποῦ μᾶς ἄφησε, νικᾷ τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο. Ἐξάλλου, στοὺς ψηφιακοὺς ἀφεργεῖς καὶ ἀσέληνους καιροὺς μας, ἐξακολουθεῖ νὰ φωτίζει μὲ τὸ δικό του μυστικὸ φῶς τὰ ἐρεβώδη μονοπάτια τῆς γραφῆς, νὰ μᾶς κερνᾷ ἀπλόχερα «ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν» ἀπὸ τὸ χριστόψωμο τοῦ ψυχικοῦ του μεγαλείου καὶ νὰ μᾶς συνοδεύει ἐνθουσιαστικὰ μὲ τὰ τραγούδια τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀναντικατάστατος ἠθογραφικὸς ξεναγός, ιδιαίτερα κατὰ τὶς εὐσημες ἡμέρες τοῦ χρόνου.

* * *

«Ἡ Ἑλλάδα κλείστηκε μέσα του, ἔγινε κόσμος τῆς ψυχῆς του», σημείωσε ὁ Γ. Δροσίνης. Ἔτσι, τὴ χρονιὰ πού ἡ Ἑλλάδα χαιρόταν τὸ γιορτάσι τῶν πρώτων Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων (1896), ἐκεῖνος διεισδυτικὰ καὶ διερευνητικὰ εἶχε τὸ σθένος νὰ υποβάλει τὸ ἐρώτημα:

«Τίς ἡμύνθη περὶ πάτρης; Καὶ τί πταίει ἡ γλαῦξ, ἡ θρηνωδοῦσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων; Πταίουσι οἱ πλάσαντες τὰ ἐρείπια. Καὶ τὰ ἐρείπια τὰ ἔπλασαν οἱ κακοὶ κυβερνηταὶ τῆς Ἑλλάδος» (ἐφημ. «Ἀκρόπολις»).

Ἔνα χρόνο ἀργότερα συνέβη ὁ ἀτυχῆς πόλεμος μὲ τὴν ἐπονείδιστη ἦττα, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ καὶ πάλι «ἡ γλαῦξ».

Καὶ σήμερα θὰ θρηνωδεῖ γιὰ πολὺ ἀκόμη, μπροστὰ στὰ τόσα ἐρείπια πού ἀντικρῦζει καθημερινά, ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ, ἔμψυχα καὶ ἄψυχα, πνευματικὰ καὶ ἐθνικὰ. Ἄλλὰ τώρα... γλαῦκες θὰ ἀκοῦμε;

Ὁ φτωχὸς ὅμως «ἄγιος τῆς πεζογραφίας» μας καὶ ποιητῆς προχωρεῖ βαθυτέρα καὶ σιγματίζει τὴν αἰτία τοῦ κακοῦ:

«Ἡ πλουτοκρατία ἦτο καὶ θὰ εἶναι ὁ μόνιμος ἄρχων τοῦ κόσμου, ὁ διαρκῆς ἀντίχριστος. Αὕτη γεννᾷ τὴν ἀδικίαν, αὕτη τρέφει τὴν κακουργίαν, αὕτη φθεῖρει σώματα καὶ ψυχὰς. Αὕτη καταστρέφει κοινωνίας νεοπαγεῖς» («Τὰ δύο τέρατα»).

Πόσο δίκαιο ἔχει! Τὸ βλέπουμε καὶ στὶς μέρες μας. Ἀφοῦ ὅλες οἱ κυβερνήσεις συλλήβδην ροκάνισαν τὰ χρήματα ἀκόμη καὶ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, στὴ συνέχεια μᾶς παρέδωσαν στὴν κηδεμονία τοῦ ΔΝΤ. Κι ἂν κάποτε τολμήσει ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀποκαλύψει ἀλήθειες πρὸς τὸ λαὸ ἢ κάποιος θαρραλέος καὶ δυναμικὸς μητροπολίτης τολμήσει νὰ θίξει τὰ κακῶς κείμενα καὶ νὰ ἐλέγξει παγκόσμιους κολοσσούς, ζητοῦν «τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐπὶ πίνακι». Ὁ Παπαδιαμάντης, ὡστόσο, ἀσυμβίβαστος καὶ ἀνυποχώρητος, κατηγορηματικὸς καὶ σαφής, ἐπισημαίνει:

«Ἡ ἀργία ἐγέννησε τὴν πενίαν. Ἡ πενία ἔτεκε τὴν πείναν. Ἡ πείνα παρήγαγε τὴν ὄρεξιν. Ἡ ὄρεξις ἐγέννησε τὴν... αὐθαιρεσίαν. Ἡ αὐθαιρεσία ἐγέννησε τὴν ληστείαν. Ἡ ληστεία ἐγέννησε τὴν πολιτικὴν. Ἴδου ἡ αὐθεντικὴ καταγωγὴ τοῦ τέρατος τούτου» («Ἐμποροὶ τῶν Ἑθνῶν»).

Πράγματι, εἰσέρχονται πένητες στὴν πολιτικὴ κόνιστρα καὶ σὲ λίγο μεταμορφώνονται σὲ Κροίσους οἱ βουλευτὲς μας, οἱ ὅποιοι σὲ περίοδο ἐσχάτης πενίας ἐπιμένουν νὰ εἶναι τριακόσιοι, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα ὁ ἀριθμὸς τους μπορεῖ νὰ μειωθεῖ. Σήμερα, λοιπόν, πού κατὰ τὸν Γ.Θ. Βαφόπουλο «ὅλα εἶναι σκουπίδια, κι ὅλα εἶναι πτώματα ἄθαρτα... ἀπὸ τὸ νησί τῶν Σποράδων ξεπετιέται ἡ λάμψη τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ὑπόσχεσης: τὸ πνεῦμα τοῦ Παπαδιαμάντη φωσφορίζει, ἀδελφοὶ Πανέλληνες!».

* * *

Μὲ καταπληκτικὴ ὀξύνοια καὶ σατιρικὴ διάθεση ὁ κυρ-Ἀλέξανδρος γράφει πρὸς τοὺς νοσταλγοὺς τοῦ νεοπαγανισμοῦ, πού ἐπιζητοῦν ἄμεση διασύνδεση μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἐνῶ διαγράφουν τὸν βυζαντινὸ πολιτισμὸ:

«Μὴ θρησκευτικὰ, πρὸς Θεοῦ! Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος δὲν εἶναι Βυζαντινοί, ἐννοήσατε; Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι κατ' εὐθειαν διάδοχοι τῶν ἀρχαίων. Ἐπειτα ἐπολιτίσθησαν, ἐπροώδευσαν καὶ αὐτοί. Συμβαδίζουν μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη»

(«Λαμπριάτικος Ψάλτης»).

Γιὰ τοὺς ἄθεους καὶ γιὰ ὅσους στὸ ὄνομα τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ ἐπιχειροῦν νὰ μᾶς ἀποκόψουν ἀπὸ τὴν Ἑλληνορθόδοξη Παράδοση παραθέτει:

«Ἐγγλος ἢ Γερμανὸς ἢ Γάλλος δύναται νὰ εἶναι κοσμοπολίτης ἢ ἀναρχικὸς ἢ ἄθεος ἢ ὀ,τιδῆποτε. Ἐκαμε τὸ πατριωτικὸν χρέος του, ἔκτισε μεγάλη πατρίδα. Τώρα εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐπαγγέλεται, χάριν πολυτελείας, τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν ἀπαισιοδοξίαν. Ἄλλὰ Γραικύλος τῆς σήμερον, ὅστις θέλει νὰ κάμη δημοσίᾳ τὸν ἄθεον ἢ τὸν κοσμοπολίτην, ὁμοιάζει μὲ νᾶνον ἀνορθούμενον ἐπ' ἄκρων ὀνύχων καὶ τανυόμενον νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος καὶ φανῆ καὶ αὐτὸς γίγας. Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, τὸ δοῦλον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον καὶ τὸ ἐλεύθερον, ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ διὰ παντὸς ἀνάγκην τῆς θρησκείας του». Καὶ κατακλείει τὸ ἔργον του «Ἡ κάλτσα τῆς Νέωνας» μὲ τὴν ἀποφασιστικῆς σημασίας ἐρώτησιν: «Ἐως πότε θὰ εἴμεθα ἀχαρακτήριστοι Γραικύλοι;».

* * *

Ἐνα ἄλλο σημεῖον, στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σταθοῦμε εἶναι ἡ κρουσάλληνη ἀποψὴ του γιὰ τὴ μετάφραση τῶν λειτουργικῶν κειμένων στὴν καθομιλουμένη:

«Ἡ γλῶσσα αὕτη, εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένα τό τε Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἱερὰ ἄσματα, ἔχει τὸ μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον προνόμιον νὰ ἐξακολουθῆ καὶ μετὰ εἰκοσιν αἰῶνας νὰ εἶναι ζωντανή, εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦλάχιστον. Ἐς δοκιμάσῃ τις νὰ μεταφράσῃ ἔν τρωπάριον εἰς τὴν δημῶδη, καὶ τότε θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ γλῶσσα, ἣτις εἶναι ζωντανή εἰς τὰ ἠρωϊκὰ καὶ ἐρωτικὰ ἄσματα τοῦ λαοῦ, εἶναι ψυχρὰ μέχρι νεκροφανείας διὰ τὰ τρωπάρια. Π.χ. “Ἀνοιξὼ τὸ στόμα μου, καὶ πληρωθήσεται πνεύματος...”. Ἐ’ ἀνοιξὼ τὸ στόμα μου καὶ θὰ γεμίσῃ πνέμμα (ἢ πλέμμα ἢ καὶ πλέγμα) καὶ λόγο θὰ βγάλω (διότι πῶς ἄλλως θ’ ἀποδοθῆ ἢ μεταφορὰ ἢ ἡ μετωνυμία τοῦ ἐρεῦξομαι;). “Ἀξιὸν ἐστὶν ὡς ἀληθῶς, μακαρίζεις σε τὴν Θεοτόκον”, ποῦ εἶσαι πάντα καλότυχη καὶ καθαρῶτατη καὶ μάννα τοῦ Θεοῦ μας...».

* * *

Μὲ πόνο καὶ πικρία ἐκφράζεται ὁ κοσμοκαλόγερος τῆς πεζογραφίας μας γιὰ τοὺς λεγόμενους ὀρθοδόξους, τῶν ὁποίων ἡ ὄλη στάση καὶ συμμετοχὴ ἀπάδει πρὸς τὰ ἐορταζόμενα γεγονότα:

«Αἱ θρησκευτικὰ ἐορταὶ σχετίζονται ἐν Ἑλλάδι... πρὸς τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν, τὴν ταβέρναν, καί, τὸ δεινότερον πάντων, τὸ ἐγκλημα καὶ τὸ αἷμα... Ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὰς ἀγίας ταύτας ἡμέρας, ἐν μὲν τῇ πόλει θόρυβος, φροντίδες, φωναί, κίνησις, πυροκρόταλα, πυροβολισμοὶ κινδυνωδέστατοι εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἐν δὲ τοῖς Ναοῖς ἀταξία, σύγχυσις, δισκοφορία, ἐφοδος, θρίαμβος καὶ ὀριστικὴ ἐπικράτης τοῦ γυναικείου φύλου, βλέμματα, γέλωτες, στάγματα λαμπάδων, συνδιαλέξεις, ψίθυροι, δόμβος φωνῶν, καὶ ἐν μέσῳ ὄλου αὐτοῦ τοῦ θορύβου, δύο δυστυχεῖς ἀνθρωποὶ, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ψάλτης, ἐκλαρυγγιζόμενοι, ὅπως ἐκφωνῶσι λέξεις, εἰς τὰς ὁποίας ὀλίγοι προσέχουσι, καὶ ὀλιγώτεροι τὰς ἐννοοῦσιν». Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ σημειώνει ὅτι, ὅταν «ἐκανόνιζον τὰ τῶν θρησκευτικῶν ἐορτῶν οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, εἶχον ὑπ' ὄψιν λαὸν εὐσεβῆ καὶ καρδίας ἐν φόβῳ Κυρίου χρησιμοποιούσας ταύτας πρὸς τὴν θεῖαν λατρείαν καὶ τὴν προσευχὴν πρῶτοι οὗτοι,

ἂν ἠδύναντο νὰ προΐδωσι τίνι τρόπῳ χρησιμοποιοῦσι τὰ πλήθη τὴν ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἐορτῶν ἐπιβαλλομένην ἀργίαν, πρῶτοι οὗτοι θὰ ἐψήφισον ὑπὲρ τῆς καταργήσεως αὐτῶν».

Ὁ ἴδιος, καθαρὸς καὶ ἀμόλυντος ἀπὸ ἀλλότριες ἐπιρροές, ἐξομολογεῖται τὴν δεητικὴ καὶ δοξαστικὴ λαχτᾶρα τῆς δικῆς του καρδιάς:

«Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἐν' ὅσῳ ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω πάντοτε, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς πανεκλάμπρους ταύτας ἡμέρας, νὰ ὑμῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστόν μου, νὰ περιγράφω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ στοργῆς τὰ γνήσια ἑλληνικὰ ἦθη. Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖν ἢ δεξιὰ μου, κολληθεῖν ἢ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μὴ σοῦ μνησθῶ» («Λαμπριάτικος Ψάλτης»).

* * *

«Ὁ Παπαδιαμάντης ἦταν ἀκέραιος Χριστιανὸς καὶ ὀλόκληρος Ἕλληνας», σχολιάζει ὁ Π. Πάσχος. Μὲ τὸ πολυεπίπεδο διαχρονικὸ ἔργο του, ἀπευθύνει τὴν ἱερὴ παρακαταθήκη του πρὸς ὅλους καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς «Χαλασχωρῆδες», οἱ ὁποῖοι δεμένοι στὸ ἄρμα τῆς Νέας Ἐποχῆς στοχεύουν στὴν ἀποδόμηση τῆς ἐννοίας τοῦ Γένους:

«Νὰ παύση π.χ. ἡ συστηματικὴ περιφρόνησις τῆς θρησκείας ἐκ μέρους πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐπιστημόνων, λογίων, δημοσιογράφων καὶ ἄλλων. Ἡ λεγομένη ἀνωτέρα τάξις νὰ συμμορφωθῇ μετὰ τὰ ἔθιμα τῆς χώρας, ἂν θέλῃ νὰ ἐγκληματισθῇ ἐδῶ. Νὰ γίνῃ προστάτις τῶν πατρίων, καὶ ὄχι διώκτρια. Νὰ ἀσπασθῇ καὶ νὰ ἐγκλωπῶθῇ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις. Νὰ μὴ περιφρονῇ ἀναφανδὸν ὅ,τι παλαιόν, ὅ,τι ἐγγῶριον, ὅ,τι ἑλληνικόν. Νὰ καταπολεμηθῇ ὁ ξενισμὸς, ὁ πιθηκισμὸς, ὁ φραγκισμὸς. Νὰ μὴ νοθεύωνται τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ἔθιμα. Νὰ καλλιεργηθῇ ἡ σεμνοπρεπὴς βυζαντινὴ παράδοσις εἰς τὴν λατρείαν, εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν Ναῶν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ζωγραφικὴν. Νὰ μὴ μιμῶμεθα οὔτε τοὺς Παπιστὰς καὶ οὔτε τοὺς Προτεστάντας. Νὰ μὴ χάσκωμεν πρὸς τὰ ξένα. Νὰ στέργωμεν καὶ νὰ τιμῶμεν τὰ πάτρια. Εἶναι τῆς ἐσχάτης ἐθνικῆς ἀφιλοτιμίας νὰ ἔχωμεν κειμήλια καὶ νὰ μὴ φροντίζωμεν νὰ τὰ διατηρήσωμεν. Ἄς σταθμῆσῃ καλῶς τὴν εὐθύνην των, οἱ ἔχοντες τὴν μεγίστην εὐθύνην» (1896).

Πολὺ εὐστοχα ὁ νομπελίστας ποιητῆς μας Ὀδυσσεὺς Ἐλύτης -συμπληρώνονται ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή του- συμβουλεύει: «Ὅπου κι ἂν σὰς βρῖσκει τὸ κακὸ, ἀδελφοί μου, ὅπου κι ἂν θολῶναι ὁ νοῦς σας, μνημονεύετε Διονύσιον Σολωμὸν καὶ μνημονεύετε Ἀλέξανδρον Παπαδιαμάντη!». Καὶ ὁ Γ. Σταυρόπουλος ὑπογραμμίζει: «Παίρνει τὴ σημασίαν τοῦ ἐθνικοῦ παιδαγωγοῦ, πὸν πρέπει νὰ διδαχθῇ πρὸ παντὸς σήμερον εὐρύτατα ὄχι σὰ διδασκαλία νεοελληνικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ σὰ μάθημα πὸν θὰ συντελέσῃ στὴ διάπλαση χαρακτῆρων, ἔτσι πλάϊ στὸν Πλούταρχον, ἅς ποῦμε».

(*) *Εὐδοξίας Αἰγυοσίνου, Φιλολόγου-Θεολόγου, ἀπὸ τὸ περιοδ. τῆς μητροπόλεως Γρεβενῶν «Ὅσιος Νικάνωρ», τ. 303/Μάρτιος 2011. Ἐλήφθη ἀπὸ τὸν Ἰστότοπον Ζοίφορος.gr (05.04.11): βλ. περιοδ. «Ἅγιος Κυπριανός», ἀριθ. 361/Μάρτιος-Ἀπρίλιος 2011, σελ. 168-171.*